

SNE
DAGE

JAN CHRISTOPHERSEN

SNE DAGE

Roman

Oversat af Jacob Jonia

Til M., der ved, hvorfor

INDHOLD

SNE

9

OKARINA

86

SNE

164

UNDERVEJS

196

SNE

248

EBBE OG FLOD

302

SNE

336

SNE

DE HAVDE IKKE HENVENDT SIG, men en eftermiddag ringede han til dem. Det var en torsdag, den sidste i dette kolde år. Der var meldt sne, som imidlertid foreløbig lod vente på sig. Udenfor regnede det som sædvanlig over indsøens urolige overflade. Stemmen i radioen havde derimod talt om en skandinavisk højtrykskile, der hastigt blev forskudt mod syd, og som med sin kolde luft stødte mod en lavtryksrende, faktisk lige over hovederne på os, hvilket ville give voldsom nedbør, nærmere bestemt sne; desuden ville temperaturen fortsat falde, vi kunne se frem til nattefrost og storm, vindstyrke sådan og sådan fra nordøst.

»Det lyder ellers lovende,« havde Paul sagt og slukket for radioen.

Derefter havde han rejst sig fra køkkenbordet, var gået ind ved siden af til buffeten, hvor telefonen stod, og efter han havde drejet et nummer, han kunne udenad, bad han i første omgang om bekræftelse på, at han var kommet igennem til Schleswig.

I køkkenet skulle der i mellemtiden tages hul på forberedelserne til fødselsdagsfesten, en firsårs, som ville blive afholdt samme aften. Vi havde kun lige afbrudt vores arbejde for at få en hurtig kop kaffe, der var så godt som drukket, og værtinden benyttede lejligheden til endnu engang at indskærpe over for alle, hvor vigtig dagens fest var for os, det vil sige for Grænsekroen. Vi venter knap 45 mennesker, som skal beværges ordentligt, om jeg må bede. Delffs har trods alt børn og børnebørn, en hel stribe, som alle sammen kommer for at

fejre den gamle. Derfor skal det gå gnidningsløst denne gang. Ingen bommerter, hvis det kan undgås. I vores situation kan vi ikke tillade os den slags. Sådan ligger landet desværre.

»Forstået?« spurgte hun.

Vi nikkede. Naturligvis. Vi havde forstået.

»Kom så i gang,« sagde hun og slog hænderne sammen, og før vi nåede at drikke ud, havde hun allerede rejst sig. Hun rettede på sit forklæde og kastede et blik på de dobbelte svingdøre, hvorfra Pauls hæse stemme kunne høres. Hun prøvede at lade som ingenting, men det lykkedes ikke for hende: Ligesom os prøvede hun at opfange noget af den samtale, han førte med Schleswig.

Det var ikke nogen selvfølge for hende. Trods alt var det kun få uger siden, hun havde stillet Paul til regnskab og meddelt, at det ikke kunne blive ved at foregå på hans præmisser. »Jeg bliver vel nødt til at overtage det fulde ansvar her,« havde hun sagt til Paul. »Og hvad du går og laver ved siden af, interesserer mig ikke. Det er udelukkende din egen sag. Jeg kan ikke tage mig af det også.« Hvad hun ikke havde sagt, var: »Jeg kan ikke holde det her ud ret meget længere.« Men netop dét havde ligget i hendes tonefald.

Pauls stemme trængte dæmpet ud til os i køkkenet, mens værtinden gik i gang ved komfuret, hun rodede op i gløderne, stak i dem, men alt sammen på en måde, som om hun undgik at lave larm, så hun samtidig kunne opsnappe, hvad der blev talt om inde ved siden af. Først da røret blev lagt på, bekendtgjorde hun pludselig dagens videre forløb uden at standse det, hun var i gang med: »Nane og Tacke tager køkkenet, Paul salen, Jannis ovenpå.«

Og så med ét stod Paul i døren. Sådan som han stod dér, kunne han tilsyneladende selv mærke, hvor underligt det måtte se ud. Han lænede sig op ad dørkarmen og smilede bredt, men smilet stivnede på halvvejen. Gulvet under hans fødder knirkede. Jeg var den eneste, der så hen på ham, og vores blikke mødtes.

Det kan godt være, at han vidste, hvordan synet af ham i dette øjeblik blev blandet med et andet syn, som lå langt tilbage, over 30 år, ak, ja; måske vidste han det selv: Paul står i døren ...

»Jeg vil ikke høre noget,« sagde værtinden. »Det kan du alt sammen holde for dig selv.«

Gulvet knirkede på ny, da Paul rørte på sig og stødte fra dørkarmen. Han stod nu ret op og ned derhenne. »Kommer du lige et smut med mig, Jannis?«

Uden tøven gik jeg hen til ham og fulgte efter ham ud af køkkenet.

»Salen,« råbte værtinden efter os, »tænker du på den? Og drikkevarerne?«

»Selvfølgelig,« sagde Paul, men for lavt til, at værtinden ude i køkkenet kunne opfange det.

Vi hørte hende bande. Derefter en susen. Vand plaskede ned på gulvet. Hun vrissede et eller andet, som var uden for vores hørevidde. Men vi kunne høre Tacke, der sagde undskyld flere gange, det var nok ham, der havde været ude for et lille uheld. Hele formiddagen havde han været ukoncentreret og nervøs, for i dag var hans tredjesidste dag hos os, og nytårsaften 1978 ville desværre blive hans sidste arbejdsdag på Grænsekroen; der var andre end ham, der var kede af det.

»Undskyld,« sagde han på dansk og gentog: »Undskyld.«

Så blev der stille i køkkenet.

Paul gik foran mig rundt om buffeten, og som altid i de sidste måneder, når jeg så ham på nært hold, fik jeg indtryk af, at han var skrumpet. Men han gik oprejst, som han plejede, der var ikke noget indfaldent, skævt over hans skikkelse. Og dog troede man ikke rigtig på den kraft og styrke, han udstrålede. Man fornemmede simpelthen, hvor megen anstrengelse det kostede ham at virke, *som han plejede*; sådan følte jeg det i hvert fald.

Han hilste over mod hjørnebordet i skænkestuen, hvor en

arm blev løftet. Det var Heiner Bonatz, der sad i halvmørket lige ved siden af juletræet over et noget forsinket morgenbord, sådan som han plejede at gøre. Da han fik øje på mig bag ved Paul, vendte han den hånd, han havde løftet til hilsen, mens han kneb øjnene i; han prøvede tilsyneladende at se spørgende ud. Jeg ville afvise ham, senere, hr. Bonatz, det er ikke så godt lige nu, men da sagde Paul foran mig: »Kommer du lige om lidt?« Han gik videre, og jeg fulgte i hælene på ham, indtil han havde forladt skænkestuen.

Heiner Bonatz var vores mest trofaste stamgæst. Flere gange om året flyttede han fra et sted i Sydtykland herop nordpå til Vidtoft, og i nogle uger lejede han vores ferielejlighed i anekset med frit udsyn over diget nede ved indsøen og grænsen til Danmark. Han var kunstmaler af profession, en tilbageholdende, slank mand, og i alle de år havde jeg endnu aldrig set ham indtage fast føde. Også nu havde han skubbet maden fra sig, kurven med rundstykker, som jeg tidligt om morgenen havde hentet ovre i Nørreby, tallerkenen med pålæg og de små skåle med honning og marmelade. I stedet holdt han sig til den lille kande te, der stod på en oval bakke foran ham. Heri dyppede han et par tebreve med sine usædvanlig store hænder. Kandissen havde han tilsyneladende hældt direkte fra skålen ned i kanden.

»Hvordan har De det?« spurgte jeg, eftersom han ikke sagde noget, da jeg kom hen til hans bord.

»Det går lige, det går lige,« sagde han. »Arbejdet og sådan.« Jeg nikkede.

En fedtet, glinsende væske svømmede rundt i koppen, som han med den frie hånd førte op til munden. Han slubrede en mundfuld i sig, som om han ville være sikker på ikke at brænde læberne, skønt teen så ud til at være kold.

»Måske,« sagde han så med koppen foran munden, »jeg mener, hvis det lod sig arrangere, ville jeg nok ikke tage skade af lidt anskuelsesundervisning i dag. Hvad mener De, Jannis? Vil De gøre mig den tjeneste at ledsage mig? Jeg havde tænkt

mig at gå ned til pumpestationen. Der kunne jeg godt bruge Deres øjne og Deres ord. Det ville være en stor hjælp for mig. Det ved De jo. Vil De det? Før mørket falder på?«

Jeg havde frygtet, at han ville spørge mig om det. Hver gang han kom til Vidtoft, bad han mig efter nogle få dage om at tage med på en af hans spadsereture, så jeg kunne beskrive det, han så. Han ville høre, hvordan jeg opfattede omgivelserne. For eksempel hvordan skyerne samlede sig i horisonten. Hvordan sivene bølgede i vinden. Den slags ville han høre mig sige, så han kunne male det. Det var begyndt for flere år siden, og egentlig kunne jeg godt lide, når han stod med skitseblok og blyant i hånden, kul og viskelæder i jakkelommen og lyttede til mine beskrivelser.

Men denne gang var det anderledes. Alt var anderledes. Han kunne ikke vide det. Jeg vidste det ikke engang rigtig selv.

»I dag kan jeg desværre ikke,« sagde jeg.

»Ikke det?« Han stillede koppen fra sig.

»På grund af fødselsdagsfesten senere.«

»Nå, sådan.«

»Desuden regner det. Og der er meldt sne.«

»Regn,« sagde han, »netop.« Og det virkede næsten, som om regnen betød noget særligt for ham.

»Måske en af de nærmeste dage?« spurgte jeg.

»Ja, måske.«

Han kiggede ned i sin kop og så rådvild ud. Men det var ikke videre usædvanligt for ham.

Paul var ikke at se nogen steder. Da jeg gik ind i stuen, var det kun lyden af et tungt åndedræt, som røbede, at han faktisk var i rummet og ventede på mig. Han måtte sidde henne i sin stol, der stod med ryglænet vendt mod døren, og den tanke foruroligede mig. Stolens ryglæn var lavt, det nåede ham normalt kun til skuldrene, således at enhver, der kom ind i stuen ude fra gangen, straks måtte få øje på hans nakke, når han sad der.

Jeg tøvede lidt, efter jeg havde taget det første skridt ind i stuen. Henne ved siden af lænestolen kunne jeg se et ben, der lå udstrakt på gulvet og blev stemt ind mod bordet, mens det andet ben var bøjet og vredet ind under det første. Jeg listede mig hen mod ham bagfra. Jeg ville ikke gøre Paul unødigt bekymret ved at vise ham, hvor bekymret jeg selv var. Hans hoved var presset op mod ryglænet. Han holdt balancen takket være sin arm, der støttede mod armlænet, så han på trods af den akavede stilling ikke gled helt ned på gulvet. Han pressede sin knyttede hånd ind mod brystkassen. Øjnene var åbne og klare.

»Der er du jo,« sagde han. Stemmen lød så anstrengt, at jeg næsten ikke kunne høre, at det var ham.

»Ja.«

Musklerne i hans arm dirrede, som om han forsøgte at rette sig op i lænestolen, men det lykkedes ham ikke engang at bevæge sig, og hvor gerne jeg end havde villet, kom jeg ham ikke til undsætning. Jeg foretog mig intet for at få ham til at ligge bedre, og jeg bestræbte mig på at virke rolig. Jeg var klar over, at det netop var dét, han forventede af mig.

Sådan havde det været hver gang, han fik et af sine anfald, som han kaldte det. Når vi var på tur, kunne han pludselig synke i knæ, så alting gled ud af hænderne på ham – notesbogen, blyanten, målebåndet, alting. Så sad han på hug og krøb sammen og ventede, til smerterne i hans bryst fortog sig. Imens stod jeg ved siden af ham med fødderne i den varme vade umiddelbart i nærheden af halligen og vores båd og fortsatte med det, vi netop havde været i gang med, nøjagtig sådan, som han lige fra begyndelsen havde krævet det af mig.

»Videre,« havde han sagt. »Bliv ved.«

Og det gjorde jeg. Jeg talte måleresultaterne sammen, regnede ud og fortalte ham, hvad det gav, som om alt var i den skønneste orden. Jeg tog billeder af halligens omgivelser, filmede, lagde fundene i poser, mens jeg talte uafbrudt for at overdøve stilheden. Han sad på hug ved mine fødder og gav ikke en lyd fra sig. Somme tider varede det kun et halvt minut,

før han kom på benene igen, andre gange tog det længere tid; der var ingen regler ud over den ene, at mens det stod på og navnlig bagefter, skulle vi fortsætte, som om intet var hændt. Og selvfølgelig var anfaldene noget, vi holdt for os selv.

Et par meter foran lænestolen standsede jeg op. Pauls øjne var stadig åbne. Bortset fra at han lå, eller rettere hang i en krampagtig stilling, kunne man have troet, at han bare var træt og lige ved at falde i søvn. Jeg lyttede til hans åndedræt, parat til hvert øjeblik at gå hen og hjælpe ham. Men han så ud til at slappe af og opgive at flytte på sig.

»De mener det ikke så slemt ovre i køkkenet,« sagde jeg bare for at sige noget. »Heller ikke værtinden.«

»Det ved jeg godt,« sagde han.

»De lyttede, mens du talte i telefon. Alle sammen.«

»Tænkte jeg det ikke nok.«

»De har bare dårlig tid i dag.«

»Helt fint,« sagde han. »Jeg ved, at de ikke mener noget ondt med det. Desuden behøver du ikke tage dem i forsvar. Jeg skal nok snart få det bedre. Bare rolig.«

Han hostede, lukkede øjnene et par sekunder, krummede sig sammen, og rædselsslagen gik jeg tættere hen til ham. Hvis jeg rakte ud, kunne jeg røre ved ham. Da han slog øjnene op, gik der tilsyneladende lidt tid, før han igen kunne se mig. Hans øjne gled over på juletræet, det lille, private træ, der stod i hjørnet med pynt på, et par sølvkugler, lidt glimmer, tomme lyseholdere, og derefter så han hen på mig. Jeg syntes, jeg kunne se, at hans udvidede pupiller indstillede sig på, at jeg nu befandt mig lige ved siden af ham. Hans tynde, grå hår var vådt i tindingerne.

»Jeg har talt med en vis hr. Metzinger,« sagde han så lavt, at jeg gerne ville have bøjet mig ned til ham. »Kender du ham?«

»Jeg har aldrig hørt om ham.«

»Heller ikke jeg. Liepert var ikke til stede og heller ingen andre, der havde med vores område at gøre. Efter jul er de selvfølgelig på ferie alle sammen.«

»Selvfølgelig,« sagde jeg og ventede, at han ville sige noget mere, men han tav stille. Jeg skyndte mig at tilføje: »Vidste han noget?«

»Det kan man ikke just sige. Kun i grove træk.«

»Og?« spurgte jeg, så der ikke skulle opstå en pause. »Hvad sagde han?«

»At han mente, resultaterne af undersøgelsen allerede måtte være på vej til os.« Pauls vejrtrækning gik i stå, og jeg så ham presse sin knyttede hånd endnu hårdere ind mod brystkassen. »Han ville undersøge sagen igen.« Paul lukkede øjnene på ny, men kun et øjeblik. Og så smilede han bredt, hvilket så ud til at volde ham vanskeligheder, idet smilet straks efter forsvandt igen. »Han vidste ingenting, slet ingenting. Han havde ikke hørt noget om, at vi havde sendt dem et skår.«

Jeg tav.

»Det forstår jeg ikke. Hvis det er, som jeg tror, så burde han have hørt noget. Rungholts kirkeklokke. Jeg mener, der er så mange, der allerede har ledt efter den. Hvis skåret virkelig stammer derfra, så ville det nok være rygtedes på kontoret.«

»Ja, sandsynligvis,« sagde jeg og lagde min hånd på hans skulder.

»Der er vel ikke andet for, end at vi må vente på posten,« sagde han. »Så får vi besked.« Han kiggede på mig, men så mig åbenbart ikke.

»Ja,« sagde jeg, gav hans skulder et klem og sagde: »Nu henter jeg hjælp.«

De lagde ikke mærke til mig. Nane stod bøjet over vasken og ordnede grønsager. Ved siden af hende stod værtinden og rodede i kassen med bestik. Hun ledte efter noget, hun ikke kunne finde og vendte sig irriteret om mod den åbenstående dør til viktualiekælderen. Dernede fra kunne man svagt høre Tacke stønne, som om han havde travlt. Han var nok ved at skubbe konservesdåser frem og tilbage, og derved fik han en

sæk kartofler til at vælte med et brag. Fra radioen lød dæmpet musik, en sang om, at der var kærlighed i luften.

»Bliver det i dag?« råbte værtinden hen mod kælder døren, og da var det, hun fik øje på mig.

Hun forstod straks. Synet af mig var nok til, at hun lagde ansigtet i bekymrede folder, og på en måde syntes jeg, hun altid havde set sådan ud. Som om det udtryk altid havde været en del af hende. Men hvordan vidste hun besked? Hun havde aldrig fået noget at vide af mig. Intet havde jeg fortalt hende, heller ikke, når vi vendte hjem fra vores ture, og hun havde forhørt mig på en underlig nærgående måde. Hvordan gik det? Godt, interessant, vi havde det sjovt. Ih, hvor dejligt. Mere havde hun aldrig fået ud af mig, og jeg var sikker på, at Paul heller ikke havde fortalt hende noget om sine anfald. Alligevel vidste hun det utvivlsomt. Hvordan det var fat. Hendes reaktion kom alt for hurtigt, alt for velforberedt.

»Hvor er han?« spurgte hun.

»Inde i stuen. I sin lænestol.«

Uden at sige mere skyndte hun sig forbi mig.

Nane fattede først ikke, hvad der foregik. Hun så op fra sit arbejde, og hendes blik var et stort spørgsmål.

»Paul,« sagde jeg, »han har det ikke så godt.«

»Ikke så godt.« Der var også noget i hendes stemme, en bekymring, som måtte have været der længe.

»Ja.«

Hun lod kniven glide ned i vandet og tørrede hænderne i sit forklæde.

Ikke et ord på vejen gennem skænkestuen. Da vi trådte ud på gangen, stod døren ind til stuen åben, og jeg kunne se værtinden. Hun knælede ved siden af lænestolen, holdt Pauls hånd og talte indtrængende, bønfoldende til ham. Nane gik straks derind, men jeg blev stående ude på gangen og turde ikke følge efter hende. Jeg følte mig som naglet til stedet. Jeg kunne kun stå og se på, at værtinden og Nane knælede ved siden af lænestolen og drøftede, hvad der skulle ske. Begge

var ude af sig selv, men alligevel tog det dem kun få øjeblikke at beslutte sig. Det var indlysende, at man skulle have fat i en ambulance så hurtigt som muligt. Så, Nane, gør noget.

Da Nane igen kom ud på gangen og fik øje på mig, blev hendes øjne til to smalle sprækker. Jeg måtte træde et skridt til side, så hun kunne komme forbi mig ind i skænkestuen. Derfra ville hun ringe til vagtlægen, og hun tænkte tilsyneladende ikke et øjeblik på, at det var noget, jeg kunne have gjort. Hun stirrede på mig i forbifarten. Det var ikke nødvendigt at sige højt, hvad hun tænkte.

Jeg kunne have sagt noget i retning af: »Hvad er der galt? Jeg kan da ikke gøre for det.« Men jeg lod være. Hun ville alligevel ikke have troet mig.

Inde i stuen forsøgte værtinden at rette Paul op i lænestolen. Hun stod skråt bag ham, skubbede sine arme ind under hans og trak i ham så meget, hun kunne. Paul rettede sig op, mens han stønnede. Han udstødte en lyd, der gik mig gennem marv og ben. Det var ikke et skrig, nærmere et brøl. Værtinden knælede straks ved siden af ham igen. Hun sagde ikke mere, aede og klappede hans hånd hurtigere og hurtigere, hans arm, hans kind. Det var et godt stykke tid siden, jeg havde set hende og Paul være så nær ved hinanden.

Det var på en gang rørende og forfærdeligt. Pauls slatne arm. Værtindens hjælpeløshed. Hendes mekaniske kærtegn. Derefter hendes tårer.

Det var alt sammen uudholdeligt. Og jeg tænkte: Her kan du ikke gøre noget lige nu. De har ikke brug for dig. De ved nok, hvad der skal gøres. Det tænkte jeg uden selv at tro på det. Alligevel var det en rar tanke, der gjorde det muligt for mig at gå min vej. For jeg havde brug for at komme væk. Jeg måtte bare ud derfra.

Altså gik jeg hen til døren, åbnede den og forlod huset.

Regnen kom fra siden, susede i det gamle egetræ, fejede iskoldt hen over forpladsen og slog frontalt ind mod annekset. Et skråt lysskær fik det næsten til at se ud, som om bygnin-

gen modsatte sig angrebet. Der var lys tændt i det lille vindue oppe på kvisten: Pauls vindue. Han måtte have glemt at slukke lyset, da han var deroppe om formiddagen. Nogle timer forinden havde jeg gennem stuevinduet set ham komme ud fra annekset og gå tilbage over forpladsen, langsomt, trægt og underlig rørt. Han havde også set mig. »Det var dét,« havde hans læber sagt og: »Endelig«. Vi havde nikket begge to. »Fantastisk,« havde jeg hvisket ind mod vinduesruden.

Jeg løb foroverbøjet hen til annekset, og de få skridt var nok til, at jeg blev gennemblødt. Desuden fik jeg indtryk af, at det blev koldere for hvert sekund, der gik. Regnen trommede mod døren, da jeg trak den i bag mig, og jeg kunne tydeligt se, hvordan det regnvand, der kort forinden var løbet ned ad ruden, nu frøs til is. Det lød, som om iskrystallerne knitrede mod glasset i døren.

Lige fremme var ferielejligheden, og til venstre bag et forhæng af filt befandt sig den smalle trappe, som i en blød bue førte ovenpå. Efter de første trin kunne jeg se det kileformede lysskær på trappeafsatsen. Døren stod på klem, der brændte lys derinde, nøglen sad i udvendig – næsten som om Paul var i kammeret, som om han sad ved sit skrivebord klar til at råbe *Kom bare ind*, når jeg nåede det tredjesidste trin, der som sædvanlig gav en knirkende lyd fra sig. Jeg blev tør i halsen, da jeg tænkte på, hvor Paul rent faktisk befandt sig i dette øjeblik. Jeg prøvede at skubbe den tanke fra mig, åbnede døren og gik ind i kammeret.

Noget var forandret. Det fornemmede jeg straks, skønt jeg ikke kunne have sagt, hvad det var. I skabene og på hylderne lå alting tilsyneladende på deres pladser, bøgerne og ringbindene, kikkerterne og målebåndene, nivelleringsinstrumentet, tegneredskaberne, og så vidt jeg kunne se, var de ting, vi havde fundet i vaden og senere båret herop, heller ikke blevet flyttet på. Foran hver enkelt ting stod også de små, beskrevne kort, der var foldet på midten, og som Paul for år tilbage havde sat op for at slippe for indviklede forklaringer, når han

havde gæster med herind og viste dem de indsamlede levn fra Rungholt. Det var blevet til en hel del i årenes løb, forskellige kar, glaserede potteskår, stumper af lerklinede vægge, træværktøj, mønter, poleret og upoleret rav, munkesten, to sværd, der var fulde af rur, et menneskeligt kranium med kompliceret kæbebensbrud. Der var flere genstande, end man kunne overskue på en gang, og dog var jeg sikker på, at alting lå, som det plejede. Mine øjne afsøgte hylderne, bøgerne, opslagsværkerne, de grågrønne rygge på tidsskriftet *Hjemstavn*, Pauls yndlingslektüre, som han havde abonneret på i årevis, selvom han jævnlige blev irriteret over deres artikler. Men et par af hans egne tekster var faktisk blevet trykt i det tidsskrift. Derefter vandrede mit blik hen over papkasser, der stod stablet oven på hinanden langs væggen og indeholdt de ting, der endnu ikke var blevet undersøgt, bedømt og vurderet, eller som vi ikke havde haft plads til på hylderne. Alt var, som det skulle være. På bjælkerne, der løb langs med loftet, var Pauls tegnede kort hængt op, hvorpå findestederne var indtegnet, digernes placering, og halligen, der skrumpede ind. Mellemrummene var fyldt med fotografier, der viste frilagte brønde på bunden af vaden, rester af husbakker eller halligens brudflade. På det indrammede foto i naturlig størrelse ved siden af skrivebordet stirrede to tomme øjenhuler som sædvanlig på mig fra et oksekranium, vi tilfældigt var stødt på ude i vaden; avisartiklen, som berettede om fundet, hang ved siden af og var ligeledes rammet ind. Og neden under rammerne hang Pauls Rungholtbevis, som han kaldte det, ganske uanseligt, men betydningsfuldt. Det var en skrivelse fra Schleswig, hvori han officielt havde fået tilladelse til at foretage arkæologiske undersøgelser i vaden ud for halligen. Jeg kunne stadig huske den dag, han havde fået sit bevis med posten. Han havde følt det som et ridderslag. Mit blik strejfede omkring: Derhenne på bordet stod skrivemaskinen med stolen foran og den lille sofa ovre i hjørnet. Jeg undersøgte, om noget var forandret, men alt var på sin rette plads. Intet så ud til at mangle. Nej,

der manglede intet. Og dog var der noget, der var forandret. Det var ikke til at slippe af med den følelse. Der hvilede en særlig stemning over alting, en form for afsked.

Med ét lyste et blått skær frem i vinduet over skrivebordet, et kort glimt. Så blev der mørkt igen, indtil endnu et lysglimt viste sig. Selvom et kraftigt vindpust jog hen over bygningen, kunne jeg skelne lyden af en bil, der bremsede og lidt senere døre, der blev smækket i. Vagtlægen var kommet. Jeg havde ikke ventet, at det ville gå så stærkt, og jeg trådte hen til skrivebordet for at kigge ud, men kun de blå blink og omridset af en bil var til at få øje på gennem det lag is, der havde lagt sig på vinduesruden. Jeg mente at kunne høre stemmer, men sandsynligvis tog jeg fejl. Det kunne lige så godt være vindstød, der slog ind mod stråtaget.

Først da blev jeg opmærksom på de to stakke papir bag ved skrivemaskinen. Der lå sten oven på dem, for at de ikke skulle komme i uorden. Og mellem stakkene lå okarinaen, lille og rund. Det virkede ikke, som om det var tilfældigt, at den lå dér. Jeg tog den op, og det grå ler, som fløjten var lavet af, føltes koldt som sædvanligt. Jeg stod med den i hånden og kiggede hen på skrivebordet. De to stakke papir bestod af cirka 15-20 sider hver, og forsiderne var ens ned til mindste detalje. Midt på dem begge stod der med maskinskrift: *Et skår i vaden. Rungholts kirkeklokke – på sporet af en legende. Af Paul Tamm.* Kun et enkelt ord, som var skrevet øverst til venstre på hvert ark med Pauls gnidrede håndskrift, adskilte dem fra hinanden. Ordene var understreget to gange og skrevet så småt, at jeg havde vanskeligt ved at tyde dem. Jeg bøjede mig ned over skrivemaskinen og kneb øjnene lidt i. På det ene ark stod der *enten* og på det andet stod der *eller*, og eftersom det ikke sagde mig noget, læste jeg begge ordene højt: »*Enten. Eller.*«

Jeg fattede ikke, hvad det skulle betyde. Det måtte være den tekst, Paul havde skrevet færdig om formiddagen, hans artikel til *Hjemstavn*. Men hvorfor lå her to artikler? Og hvorfor var de anbragt sammen med okarinaen? Jeg skulle lige til at blade i

teksterne for at finde ud af, hvordan de eventuelt adskilte sig fra hinanden, da jeg igen kunne høre stemmer. Denne gang var jeg sikker i min sag. En eller anden råbte noget ude på forpladsen. Ganske rigtigt. Til Niebüll, ja. De hører fra os. Ingen grund til bekymring. Jeg kunne høre hvert ord. Nu skulle de altså til at køre væk med Paul. Jeg fik en pludselig indskydelse: Paul har lagt tingene til rette her. Som om han vidste, hvad der ville ske.

Jeg tørrede mig over munden og så ud gennem ruden med det blålige skær. Jeg tog en dyb indånding og pustede ud igen, mens jeg så mig omkring. Pauls kammer. Alle hans ting. Udenfor blev døre smækket i, og motoren blev tændt.

Jeg forlod kammeret i en fart, slukkede lyset og låste af. Jeg skyndte mig ned ad trappen, åbnede døren til forpladsen og spejdede ud. Der var ikke længere nogen at se. Ambulancen var for længst borte. Regnen styrtede ned over mit ansigt og gled ind i øjnene. Det gjorde ondt, og jeg trådte et skridt tilbage, skubbede filtforhænget til side og satte mig på det nederste trappetrin.

Jeg kiggede på min hånd, studerede okarinaens blå ler og lod fingeren glide hen over de små ridser i overfladen.

Den havde været med hele tiden. Lige fra begyndelsen.

Et vindstød rev døren op. Regnen piskede ind i gangen og var blandet med de første snefnug.

OKARINA

INGEN SÅ HAM KOMME, men nu står han dér i døråbningen ud til køkkenet og ligner en, der skal fotograferes. Som om han allerede havde stået en halv evighed og ventet på, at vi skulle opdage ham, sådan står han og ser på os, men vi skal først lige vænne os til synet af ham, inden vi fatter, hvad det er, der sker.

En mand i slidt uniform står altså i døren til vores køkken. Hele hans underansigt er dækket af et groft skæg, og bag ved skægget griner og smasker han, for manden er lige så ophidset, som vi er. Men over den ene skulder bærer han en stok, hvorpå der hænger et gråt stykke stof, som indeholder alle hans ejendele; der kan ikke være tale om ret mange ting. Han læner sig op ad dørkarmen og står med den ene fod over den anden, mens han har den frie hånd i siden. Den ene støvle banker i gulvet, regelmæssigt, igen og igen, dunk, dunk.

Det er Paul Tamm, det må det være. I lang tid har vi ventet på ham uden at ane, hvornår han ville vende tilbage. Nu er han vendt tilbage. Og han vil også blive her. Det har værtinden lovet.

»Når Paul kommer tilbage,« har hun sagt, »så får han ikke lov til at gå igen.«

Men vil han da i det hele taget væk igen, spurgte vi hende.

Og hendes svar lød: »Nej, nej. Og hvis han vil, så holder vi bare på ham. Alle sammen. Det lover jeg.«

Paul er her. Paul er vendt tilbage.

Vi bestræber os krampagtigt på at sige de ord til os selv, men det er ikke let for nogen af os. Den store begivenhed, vi i

dette øjeblik overværer, befandt sig trods alt indtil for et par minutter siden i en uvis og fjern fremtid. Faktisk havde Nils og jeg planlagt at gå udenfor, når vi havde spist, ned til indsøen. Støvregnen, der er faldet siden tidligt i morges, har forvandlet bredden til et pløre, som vi havde tænkt os at tumle rundt i med bare fødder og opsmøgede bukseben, sådan som vi nogle gange gør. Opgaven skulle have bestået i at undgå at glide og vælte omkuld, for den, der vælter, har tabt og skal vaske den andens tæer som straf.

Men nu – og det havde ingen regnet med – står Paul Tamm pludselig i køkkendøren, og alle vores planer bliver fejet bort fra det ene sekund til det andet.

Paul har bragt snavs ind i huset. For hver gang hans støvle rammer gulvet, drysser der klumper af vådt sand ned fra hans såler. Det betyder, at han ikke er kommet lige fra bygaden og forpladsen. Han må først have været nede ved indsøen. Mon han har stået dernede alene, inden han kom op til os i huset, og ladet sit blik glide ud over landsbyens vidstrakte og flade opland? Har han stået ved bredden og undt sig selv et øjeblik eftertænksomhed og måske kun ganske kort ladet sig overvælde af den erkendelse, som han sikkert først her, da vinden rammer ham i ansigtet, fuldt ud har taget til sig? *Jeg er hjemme igen. Man tør næsten ikke tro det.* Har han stået og tænkt dét nede ved indsøen?

Nej, sikkert ikke. Han er kommet snigende dernede fra, er gået ind i huset ad bagdøren for at overrumple os, der intetanende stod i køkkenet. Det lykkedes ham.

Paul er her, tænker jeg. Paul er vendt tilbage.

Og vi kan se, hvordan han sætter af fra dørkarmen og stiller sig ret op og ned. Han lægger forsigtigt stokken fra sig, og højtideligt breder han armene ud.

Han siger, at han ikke har noget imod, hvis vi byder ham velkommen nu.

Jeg kan stadig huske følelsen af lykke, en dyb, varm lykke, og hvordan den fyldte mig ved synet af den mand, som jeg havde fået fortalt, at jeg skyldte så meget, måske endda alt. Og jeg husker nysgerrigheden, som opstod ganske kort efter, fordi den mand, der på en grå og fugtig dag pludselig stod i vores køkken, og som var blevet løsladt fra fangenskab og vendt tilbage til sit hjem, han, Paul Tamm, ville kunne besvare alle mine spørgsmål, som folk ellers kun svarede fåmælt og undvigende på. Hvad var der sket med mig? Hvor kom jeg egentlig fra? Og hvorfor var jeg blevet anbragt i denne familie, som ikke var min egen?

»Bare vent til Paul kommer hjem,« havde jeg altid fået at vide. »Han kan forklare dig det hele, Jannis. Du får svar på alle dine spørgsmål. Helt sikkert.«

Hvad jeg på ingen måde kan mindes, er jubelråb eller overstadig glæde, som eventuelt kunne udtrykkes med forbavsede hvin, chokerede råb eller for min skyld med hikke. Velkomsten forløb afdæmpet og i en atmosfære af tvivl, og kun Nils gav ufrivilligt et hyl fra sig, da han sprang ned af stolen og i skyndingen kom til at vælte en kop. Den faldt ned, ramte gulvet, men uden at gå itu.

»Se engang, mor,« sagde han, da han var kommet sig lidt. Og han gik hen til Paul, som havde sat sig på hug for bedre at kunne se sin søn i øjnene. De kiggede på hinanden i et langt øjeblik. Så vendte Nils sig om mod bordet og sagde, hvad han mente at have opdaget, men som han ikke selv troede på: »Han har skæg, men det er alligevel ham. De har løsladt far.« Samtidig slog Paul armene rundt maven på ham bagfra, og sammen kiggede de på værtinden, der stadig sad ved bordet.

»Du er hjemme igen?« spurgte hun omsider og rejste sig nu også fra sin plads for bordenden.

»Ja.« Paul rettede sig ligeledes op, og nu var deres ansigter lige ud for hinanden.

»De har løsladt dig?«